

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy JUDr. Radana Malíka a soudců JUDr. Petra Mikeše, Ph.D., a JUDr. Barbary Pořízkové v právní věci žalobkyně: **E. V.,** proti žalované: **Česká správa sociálního zabezpečení,** se sídlem Křížová 25, Praha 5, proti rozhodnutí žalované ze dne 9. 11. 2012, č. j. X, v řízení o kasační stížnosti žalované proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 31. 8. 2015, č. j. 2 Ad 2/2013 – 29,

takto:

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 31. 8. 2015, č. j. 2 Ad 2/2013 - 29, **se zrušuje** a věc **se vrací** tomuto soudu k dalšímu řízení.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci

[1] Podanou kasační stížností se žalovaná (dále jen „stěžovatelka“) domáhá zrušení v záhlaví označeného rozsudku Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“), kterým bylo podle § 78 odst. 1 zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „s. ř. s.“), zrušeno napadené rozhodnutí stěžovatelky, jakož i její rozhodnutí č. II ze dne 28. 5. 2012, č. j. X (dále jen „prvostupňové rozhodnutí“). Napadeným rozhodnutím zamítla stěžovatelka námitky žalobkyně proti prvostupňovému rozhodnutí. Tím bylo rozhodnuto podle § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 582/1991 Sb.“), o povinnosti žalobkyně vrátit přeplatek na vdovském důchodu za dobu od 12. 12. 2010 do 11. 2. 2011 v částce 13 076 Kč. Přeplatek na vdovském důchodě měl žalobkyni vzniknout proto, že její syn uzavřel ke dni 1. 12. 2010 pracovní poměr, a proto byl důchod v rozhodné době vyplácen neoprávněně, neboť syn stěžovatelky již neplnil podmínku nezaopatřenosti ve smyslu § 20 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o důchodovém pojištění“), a žalobkyně v důsledku toho ztratila nárok na vdovský důchod.

[2] Městský soud poukázal na to, že rozhodnutí stěžovatelky o povinnosti žalobkyně vrátit přeplatek na vdovském důchodu již svým rozsudkem ze dne 18. 1. 2012, č. j. 2 Ad

36/2011 – 27 (dále jen „první rozsudek“), v minulosti zrušil. Z prvního rozsudku vyplynulo, že žalobkyně v zákonné lhůtě splnila svou oznamovací povinnost podle § 50 odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., když v zákonné osmidenní lhůtě sdělila stěžovatelce, že její syn nastoupil do pracovního poměru. Proto nemohlo dojít k zaviněnému porušení povinností příjemce dávky důchodového pojištění.

[3] Z rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 1. 2004, č. j. 5 Ads 19/2003 – 60, publ. pod č. 258/2004 Sb. NSS, vyplývá, že je třeba zkoumat, zda existuje příčinná souvislost mezi porušením povinností příjemce dávky důchodového pojištění podle § 118a odst. 1 a skutečností, že byl vyplácen neprávem důchod nebo jeho část. Ačkoliv žalobkyně nesplnila oznamovací povinnost včas, ale učinila tak ještě v době, kdy mohla žalovaná zastavit výplatu dávky, nebyla splněna podmínka příčinné souvislosti mezi pozdním oznámením rozhodné skutečnosti a výplatou dávky. Dále městský soud poukázal na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 4. 2007, č. j. 3 Ads 20/2007 – 24, ze kterého vyplývá, že pokud i v situaci, kdy příjemce dávky svou povinnost nesplnil, lze uvažovat o nenaplnění podmínek § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., tím spíše jej nelze aplikovat v případě, kdy příjemce dávky řádně splnil svoji zákonnou povinnost a žalované včas sdělil všechny rozhodné skutečnosti týkající se ukončení studia a zahájení pracovního poměru. Městský soud proto uzavřel, že § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. přiznal ochranu dobré víry tomu, kdo včas splnil svoji ohlašovací povinnost. V posuzované věci neexistuje příčinná souvislost mezi zaviněným porušením povinnosti příjemce dávky důchodového pojištění písemně ohlásit plátci dávky do 8 dnů rozhodné skutečnosti a tím, že dávka byla vyplacena neprávem. Pouze liknavostí stěžovatelky došlo k vydání rozhodnutí o odnětí vdovského důchodu až 18. 2. 2011. Nemohlo proto dojít k nástupu sankce v podobě povinnosti vrátit neoprávněně nabytou částku.

II. Obsah kasační stížnosti, vyjádření žalobkyně

[4] Proti rozsudku městského soudu podala stěžovatelka kasační stížnost, v níž uplatňuje stížnostní důvody podle § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s., tedy nezákonnost spočívající v nesprávném posouzení právní otázky městským soudem.

[5] Městský soud opřel svou argumentaci pouze o nezpochybněnou skutečnost, že žalobkyně splnila svou ohlašovací povinnost, čímž je zcela vyvázána z povinnosti vrátit stěžovatelce navíc vyplacené částky na vdovském důchodu. Ustanovení § 118a zákona č. 582/1991 Sb. nicméně počítá s nástupem povinnosti vrátit dávku ve třech různých případech. Z rozsudku Nejvyššího správního soudu z 26. 5. 2010, č. j. 3 Ads 35/2010 – 54, vyplývá, že jde o podmínky alternativní, nikoliv kumulativní, a že pro naplnění prvku zavinění postačí nedbalostní forma zavinění. Městský soud se však dalšími podmínkami nezabýval.

[6] Odpovědnost příjemce důchodové dávky je subjektivní a odpovědnost nese tehdy, pokud vznik přeplatku zavinil. Pokud by žalobkyně splnila svou zákonnou povinnost a nepřijala, případně vrátila, by důchod, o němž vzhledem ke svým osobním poměrům a okolnostem případu musela vědět, přeplatek by nevznikl. Správní orgán musel zjistit, zda osoba měla a mohla vědět, že porušuje zákonem stanovenou povinnost. Vychází se tedy z možné, nikoliv reálné znalosti. Ta se zkoumá na základě objektivních okolností spojených se skutkem a subjektivních dispozic konkrétní osoby, ale současně i možnosti

předvídat způsobení poruchy nebo zájmu ohroženého zákonem. Žalobkyně bez racionálního důvodu vyvozovala, že si důchod může ponechat, ačkoliv splnila ohlašovací povinnost o tom, že syn přestal být nezaopatřeným dítětem.

[7] Stěžovatelka proto navrhla rozsudek městského soudu zrušit a věc mu vrátit k dalšímu řízení.

[8] Žalobkyně se vyjádřila tak, že se závěry rozsudku městského soudu se plně ztotožňuje. Klíčový je závěr o nesplnění příčinné souvislosti, který je aplikovatelný na všechny podmínky § 118a zákona č. 582/1991 Sb. Pokud bylo v možnostech stěžovatelky zastavit výplatu dávky, pak je zcela vyloučena příčinná souvislost s chováním či nechováním žalobkyně ohledně všech podmínek.

[9] Poukázala také na to, že není zřejmé, zda stěžovatelka dodržela zákonnou lhůtu pro podání kasační stížnosti.

III. Posouzení Nejvyšším správním soudem

[10] Nejvyšší správní soud posoudil formální náležitosti kasační stížnosti a shledal, že byla podána včas (viz dále bod [11]), jde o rozhodnutí, proti němuž je kasační stížnost přípustná, za stěžovatelku jedná osoba s vysokoškolským právnickým vzděláním, které je podle zvláštních zákonů vyžadováno pro výkon advokacie (§ 105 odst. 2 s. ř. s.). Poté přezkoumal napadený rozsudek městského soudu v rozsahu kasační stížnosti a v rámci uplatněných důvodů (§ 109 odst. 3 a 4 s. ř. s.), ověřil při tom, zda napadené rozhodnutí netrpí vadami, k nimž by musel přihlédnout z úřední povinnosti, a dospěl k závěru, že kasační stížnost je důvodná.

[11] Pokud žalobkyně namítala, že není zřejmé, zda byla kasační stížnost podána v zákonné lhůtě, Nejvyšší správní soud k tomu uvádí, že ze spisu městského soudu vyplývá, že napadený rozsudek byl stěžovatelce doručen dne 9. 10. 2015. Kasační stížnost byla podána k poštovní přepravě dne 22. 10. 2015. Lhůta dvou týdnů pro podání kasační stížnosti podle § 106 odst. 2 s. ř. s. tedy byla zachována.

[12] V prvé řadě se Nejvyšší správní soud zabýval tím, zda stěžovatelka nebrojí proti závěrům městského soudu, které by vyplývaly již z dříve vysloveného závazného názoru soudu ve smyslu § 78 odst. 5 s. ř. s., proti kterému si stěžovatelka nepodala kasační stížnost, a jejichž věcné vypořádání Nejvyšším správním soudem by proto zpravidla nebylo na místě (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 8. 2016, č. j. 9 As 201/2015 – 34). V prvém rozsudku se nicméně městský soud zabýval tím, zda žalobkyně zaviněně splnila či nesplnila svou povinnost, tedy první alternativní skutkovou podstatou § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. (viz dále bod [14]), ale nikoliv zaviněním ve vztahu ke druhé alternativní skutkové podstatě, o kterou opřela žalovaná své nynější rozhodnutí (viz obdobně rozsudek ze dne 28. 8. 2013, č. j. 3 Ads 95/2012 – 20, publ. pod č. 2965/2014 Sb. NSS, ve věci J. P., syna žalobkyně - dále jen „rozsudek J. P.“).

[13] Nejvyšší správní soud dává zejména za pravdu stěžovatelce v tom směru, že městský soud zcela opomněl to, že ustanovení § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb. bylo již

mnohokráte judikaturou vyloženo tak, že obsahuje několikero skutkových podstat upravujících situace, kdy je z různých důvodů důchodová dávka vyplacena ve vyšší částce, než by měla náležet. Předmětné ustanovení zní: „*Jestliže důchod byl vyplacen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, protože příjemce důchodu nesplnil některou jemu uloženou povinnost, přijal důchod nebo jeho část, ačkoliv musel z okolností předpokládat, že byl vyplacen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, nebo vědomě jinak způsobil, že důchod nebo jeho část byl vyplácen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, má plátce důchodu vůči příjemci důchodu nárok na vrácení, popřípadě náhradu nesprávně vyplacené částky.*“

[14] Schéma odpovědnostního vztahu podle citovaného ustanovení je tedy tvořeno třemi alternativními skutkovými podstatami: i) nesplnění uložené povinnosti, ii) přijetí důchodu či jeho části při vědomí jeho neoprávněného vyplacení, iii) jiné vědomé způsobení vzniku přeplatku. Pro vznik odpovědnosti za přeplatek musí být naplněna alespoň jedna z nich (srov. rozsudek ze dne 26. 5. 2010, sp. zn. 3 Ads 35/2010 - 54). U prvně uvedené skutkové podstaty (nesplnění uložené povinnosti) se přitom jedná o odpovědnost objektivní, u které se nezkoumá zavinění (rozsudek ze dne 2. 8. 2013, č. j. 4 Ads 58/2013 - 22). Další dvě skutkové podstaty (vědomé přijetí důchodu ve vyšší částce, jiné vědomé způsobení vzniku přeplatku) jsou založeny na principu subjektivní odpovědnosti (rozsudek J. P.).

[15] Z napadeného rozhodnutí žalované je zřejmé, že stěžovatelka nijak nezpochybňovala, že žalobkyně řádně a včas oznámila skutečnost, že její syn nastoupil do pracovního poměru. Své oprávnění požadovat po žalobkyni vrácení neoprávněně vyplacených dávek odvozovala od toho, že přijala důchod, ačkoliv musela z okolností předpokládat, že jí byl vyplacen neprávem, tedy naplnění druhé ze shora citovaných skutkových podstat. Zavinění žalobkyně spatřovala v tom, že mohla důchod bezodkladně vrátit, jakmile se o jeho připsání na účet dozvěděla. V rozhodnutí bylo také poukázáno na to, že žalobkyně byla již v rozhodnutí o odnětí vdovského důchodu ze dne 2. 6. 2010 poučena o podmínkách, za nichž má vdova nárok na vdovský důchod, včetně toho, kdy je splněna podmínka péče o nezaopatřené dítě. V podáních ze dne 8. 6. 2010 a 7. 12. 2010, kterými oznamovala ukončení studia syna a jeho nástup do zaměstnání, sama žalobkyně uzavírala, že oznamované skutečnosti budou mít vliv na nárok na její vdovský důchod. Z toho stěžovatelka dovozovala, že žalobkyně nejen musela vědět, ale také velmi dobře věděla, že její nárok na vdovský důchod zanikl a tudíž i to, že částky důchodu, které jí byly následně vyplaceny, byly vyplaceny neoprávněně. Navíc dospěla k závěru, že to, že zaniká nárok na vdovský důchod nástupem syna do zaměstnání, je součástí obecného právního vědomí, a to zejména mezi poživateli pozůstalostních důchodů. Dále poukázala na zásadu, že neznalost práva neomlouvá. Závěrem poukázala i na nemožnost zastavit okamžitě výplaty dávky důchodového pojištění a nezbytnou přiměřenou prodlevu mezi splněním oznamovací povinnosti ze strany příjemce důchodové dávky.

[16] Městský soud se však mylně zabýval první z alternativních skutkových podstat, která však nebyla stěžovatelce vytýkána. Jak uvedl Nejvyšší správní soud v rozsudku J. P., v rozsudku sp. zn. 3 Ads 20/2007, z něhož vycházel městský soud, byl zaujat právní názor pouze ohledně prvé ze skutkových podstat obsažených v aplikovaném ustanovení § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., tedy porušení povinností příjemce dávky. Z tohoto rozsudku proto nelze vycházet při posuzování splnění podmínek podle druhé skutkové podstaty § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb.

[17] Městský soud se tedy minul s rozhodovacími důvody stěžovatelky. Měl posoudit, v rámci vznesených žalobních bodů, zda obstojí rozhodnutí stěžovatelky založené na tom, že žalobkyně přijala důchod nebo jeho část, ačkoliv musela z okolností předpokládat, že jí byl vyplacen neprávem nebo ve vyšší částce. To však městský soud neučinil. Vzhledem k tomu, že Nejvyšší správní soud přezkoumává správnost závěrů městského soudu, není možné, aby při absenci jeho úvahy sám posoudil, zda byla žaloba podána důvodně nebo nikoliv. Považuje však za důležité upozornit městský soud na to, že rozsudek J. P. řešil v podstatě zcela shodnou situaci syna žalobkyně.

IV. Závěr a náklady řízení

[18] Nejvyšší správní soud tedy dospěl k závěru, že kasační stížnost byla důvodná. Napadený rozsudek městského soudu proto dle § 110 odst. 1, věty první, s. ř. s. zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení, v němž je v souladu s ustanovením § 110 odst. 4 s. ř. s. právními závěry uvedenými v tomto rozsudku vázán.

[19] S ohledem na § 109 odst. 3 s. ř. s. byl zrušen nejen výrok o zrušení rozhodnutí stěžovatelky, ale spolu s ním i výrok o náhradě nákladů řízení, neboť je na výroku o zrušení rozhodnutí závislý. O náhradě nákladů řízení o kasační stížnosti rozhodne v souladu s § 110 odst. 3, větou první, s. ř. s. městský soud v novém rozhodnutí.

P o u č e n í : Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 15. září 2016

JUDr. Radan Malík
předseda senátu